

Kirjoja

Nina Nygren^a

Monilajiset kanssatoimijamme

Räsänen, Tuomas & Schuurman, Nora

Kanssakulkijat. Monilajisten kohtaamisten jäljillä. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 2020. (402 s.)

Eläintutkimus ja myös suomalainen eläintutkimus on lisääntynyt viime vuosina nopeasti. Olen seurannut alan kehittymistä ja tutkimusta mielenkiinnolla, koska omat tutkimusaiheeni – liito-oravien suojelu, eläintarhojen suojelukasvatus, kaupunkirottien hallinta – sijoittuvat sekä eläintutkimuksen että yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kentille. Minusta myös tuntuu, että molemmat tutkimusalat täydentävät toisiaan. Tutkimusta siitä, miten elämme muiden eliöiden kanssa yhdessä, tarvitaan nyt kun edessämme on suuria yhteiskunnallisia murroksia.

Eläintutkimus pyrkii liudentamaan ihmisten ja muiden eläinten välistä jyrkkää rajaa osoittamalla, että muunlajiset eläimet ovat kiinteä osa elämismaailmaamme, yhteiskuntaamme, kulttuuriamme ja historiaamme. Toisaalta jyrkän ihmiset-eläimet rajan murentuessa siirtyy eräänlainen hahmoton rajavyöhyke toisaalle – mitä jää ulos, kun tutkitaan ”eläimiä”? Mitä eläimiä tutkitaan ja mitä ei? Ympäristötutkimuksessa sen sijaan syleillään usein koko maailmaa ja sen ekosysteemikokonaisuuksia – kasveja, sieniä ja muita eliöitä – mutta saatetaan edelleen vahvistaa ihmisen ja ”ympäristön” rajaa ja unohtaa, että ”luonossa” on hyvin erilaisia toimijoita, joista toiset saattavat vaikuttaa maankäytön suunnitteluun, ympäristökasvatukseen tai jätehuoltoon yllättävillä ja omaehtoisilla tavoilla. Liito-oravat eivät pysy paikoillaan niille osoitetuissa metsissä (Nygren 2013), Korkeasaarella vapaana liikkuvat lokit ja hanhet saattavat olla parempia ympäristökasvattajia kuin vangitut eläimet (ks. Ojalampi & Nygren 2018), ja vaikka muuta haluaisimme, kaupunkirottien hävittäminen on mahdotonta, ja ne pakottavat meidän pitämään huolta roskistamme (Aivelo & Nygren 2020).

Näistä syistä luin mielenkiinnolla tätä toimitettua teosta kulttuurisen ja yhteiskuntatieteellisen eläintutkimuksen tutkijoilta. Kirjan ovat toimittaneet dosentti, historiantutkija Tuomas Räsänen ja dosentti, historiantutkija Nora Schuurman ja siinä on 16 eri kirjoittajien kirjoittamaa lukua, yhteensä kirjoittajia on 19. Luvut jakaantuvat kolmeen osioon – Tieto, tiede ja koulutus; Kodin ja työn arki sekä Etiikka ja hoiva.

Räsänen ja Schuurmanin johdanto kokoaa kirjan antia hienosti ja perustelee kirjan tarvetta hyvin. Yhteiskuntatieteellisessä ja humanistisessa tutkimuksessa ihmistä on pidetty ainoana itsenäisenä toimijana, vaikka yhteiskuntamme rakentuukin monilajisen vuorovaikutuksen varaan. Eläintutkimus on kasvanut erityisesti 2000-luvulla voimakkaasti, ja puhutaan ns. eläinkäänteestä. Kirjan nimi on hieno. Kanssakulkijuutta eli ihmisten ja muiden eläinten elämän limittymistä avataan kirjassa monin tavoin. Yhdessä kulkeminen on

^a Johtamisen ja talouden tiedekunta, Tampereen yliopisto, nina.nygren@tuni.fi

kuitenkin rajattu suhteisiin, joka tuottaa jotain hyvää jollekin osapuolelle eli ihmisen eläimille aiheuttama vahinkoon ei kirjassa keskitytä, vaikka sitä monessa luvussa kuitenkin jollain tavoin käsitellään. Ajallisesti kirja käsittelee sekä eläinsuhteidemme historiaa, nykyisyyttä, että myös tulevaisuutta, painottuen kuitenkin historiaan. Nostan tässä arviossani esiin erityisesti yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kannalta mielenkiintoisia lukuja.

Kirjan varsinainen ensimmäinen luku sisältää Timo Vuorisalon ja Markku Oksasen pohdintoja ihmisen tekemästä muiden eläinten luokittelusta. Luku on kenties sen yleiskatsauksellisen luonteen vuoksi sijoitettu ensimmäiseksi, mutta välillä tuntui, että sen osin luonnontieteellinen ote ohjaa lukijaa sivuun siitä mitä johdannossa juuri todettiin ja mistä muut kirjan luvut kertovat. Luvussa väitetään, että ihmisen ympäristön luokittelulla on vahva biologinen perusta. Olen samaa mieltä siitä, että biologinen perusta on olemassa, mutta kuten aina, sen laatua ja vaikutusta nykyihmisen toimintaan on hyvin vaikeaa, ellei mahdotonta tarkasti hahmottaa. Luvussa ei ole oikeastaan käsitelty asiaa ihmislajin erityisyyksien näkökulmasta – esimerkiksi tukeutuminen näköaistiin, väreihin ja teknologiaan – eikä siinä mainita esimerkiksi Uexkullin (2010) urauurtava tutkimusta tai käsitellä koko biosemiotiikan alaa. Ihmislajin erityisyyttä on esimerkiksi se, että ylipäänsä puhumme ”lajeista” - muut eliöt eivät tarvitse yhtä yksityiskohtaisia ja globaaleja luokitteluja omassa elämässään, puhumattakaan erilaisista teknologisista apuvälineistä joita käytämme lajien määrittämiseen, kiikareista geenianalyysiin. Miksi ihminen luokittelee ”lajeja”? Sitä ei biologinen pohja oikein pysty selittämään, tai ainakaan tämä artikkeli ei kysymystä käsittele, mutta historia ja yhteiskuntatiede pystyvät selittämään aihetta paremmin. Luokittelu voi toki tähdätä tehokkaaseen selviytymiseen, kuten Vuorisalo ja Oksanen ehdottavat, mutta toisaalta evoluutioon kuuluvat myös harha-askleet. Nykyisten ihmiskunnan kriisien valossa ei näytä siltä, että ylivoimainen luokittelukykyämme olisi viritetty parhaaksi selviytymisemme kannalta. Muutoin luku sisältää mielenkiintoisia empiirisiä havaintoja historiallisista eläinlajien luokittelusta. Nämä eivät vain oikein tue kirjoittajien perusväittämää biologisesta pohjasta – kristinuskon Suomeen tuoma karhuviha, väärin käsityksiin perustuneet petolintujen tapporahat, tai Renvallin inho kanahaukan metsästystapaa kohtaan voivat toki pohjata johonkin biologiseen perustaan, mutta onko sillä selitysoimaa näihin historiallisyhteiskunnallisiin eroihin ja muutoksiin, jotka meitä kuitenkin kiinnostavat? Kulttuuristen kerrostumien analyysi on tärkeää esimerkiksi luonnonsuojelupolitiikan kannalta - petoviha versoo edelleen siellä täällä, mutta se saa elinvoimaa eri asioista kuin ennen.

Johanna Skurnikin luku museoiden dioraamojen ja eläintarhojen merkityksestä eläin- ja luontokasvatukselle on mielenkiintoinen, onhan suhdettamme muunlajisiin pyritty näiden avulla kultivoimaan ja ohjaamaan haluttuun suuntaan. Eläintarhojen historia katsottavana kokoelmana on hyvä muistaa – tämä kerroksellisuus näkyy edelleen vaihtelevin tavoin nykyeläintarhoissa, vaikka niiden julkilausuttu päätavoite onkin suojelukasvatus. Jukka Nyysösen luvussa käsitellään porojen erilaisia rooleja ja toimijuuksia porotutkimuksessa, mutta porotutkimukseen keskittyäessä jää ote porojen toimijuuteen hieman etäiseksi. Toisaalta luku kuvaa hyvin yhden eläinlajin erilaisia rooleja eri tutkimuskentillä eri aikoina. Maija Eskon luku eläinten kanssa oppimisesta opettajankoulutuksessa oli itselleni ehkä yllättävin – enpä ollut tullut ajatelleeksi kuinka sen lisäksi, että eläinten kanssa toimiminen edistää paitsi eläinten ja ihmisen paikan pohtimista, voi se myös tuoda uutta näkökulmaa oppimiseen ja ihmislauman johtamiseen.

Tuure Tammin, Riitta-Marja Leinosen, Riikka Hohtin ja Pauliina Raution kirjoitus lasten ja eläinten kohtaamisista arjessa on kenties koko kirjan antoisin, erityisesti sen elävän, suomen kieltä tutkimuskielenä kehittävän otteen vuoksi. Posthumanistinen tutkimuskieli saa hyviä käännoiksi ja uusia lisäyksiä, jotka suomalaisina sanoina tuovat omaa sävyään tutkimukseen. Kansalaiset on kerrassaan mainio sana!

Otto Latvan lukua on kehuttava vähintään siitä, että siitä löytyvät kirjan ainoat selkärangattomat eläimet – mustekalat. Vaikka juuri mustekalat eivät ole erityisen merkittäviä toimijoita suomalaisessa yhteiskunnassa, on luku tärkeä, sillä kuten Latvakin

toteaa selkärangattomat sijoittuvat sille hahmottomalle vyöhykkeelle, jolle eläintutkimus ei useinkaan kurotu enää ulotu. Juuri nyt mielenkiintoisen populaarikulttuurisen yhtymäkohdan Latvan lukuun tarjoaa Netflix-dokumentti ”Mustekala opettajana” (Ehrlich & Reed 2020) joka tarjoaa koskettavan mutta samalla erittäin terävän katsauksen yhden ihmisen ja yhden mustekalan monilajiseen, vivahteikkaaseen suhteeseen.

Taija Kaarlenkaskin, Helena Ruotsalan ja Hilja Solalan luvut lehmien, porojen ja hevosten suhteesta ihmisiin ja teknologiaan kertovat mm. siitä, miten teknologian kehitys on vaikuttanut muunlajisiin eläimiin, ja miten olemme tarvinneet muiden eläinten kumppanuutta ja apua teknologian käyttöönotossa. Erityisesti Solalan luvussa kanssakulkijuus konkretisotuu mielestäni hienosti käsinkosketeltavana hevosten kanssakulkijutena metsä- ja maatoissa ja kuljetuksissa, juuri ennen fossiiliteknologian räjähdysmäistä yleistymistä.

Tuomas Räsänen luku merikotkan suojelusta ja ”hoivasuojelusta” on luonnonsuojelupolitiikan tutkijalle erittäin mielenkiintoinen. Tutkittavaa riittäisi muidenkin lajien kohdalla - milloin luonnonsuojelun kohteita ryhdytään ruokkimaan, hoitamaan ja yksilöimään, milloin tätä halutaan välttää ja miksi? Monesti luonnonsuojelussa saatetaan pitää yksilöllistä suhdetta suojelun kohdeyksilöihin jopa molemminpuolisesti häitällisenä tunnesuhteena. Luvun lupaama kotkien toimijuuden analyysi olisi kenties saanut enemmän sisältöä, jos olisi päästy myös haastattelemaan merikotkatyöryhmän jäseniä. Nora Schuurmanin luku on taitava ja kiinnostava erityisesti empiriisen analyysin osalta – miten eläinlääkärit tekevät froneettisia päätöksiä lemmikkieläinten lopettamisesta – ja se yhdistyy hyvin Räsänen lukuun kotkasuojelun päätöksistä, vaikkei Räsänen pääsekään yhtä syvälle analyysissään.

Kirja antaa hienon katsauksen suomalaisen eläintutkimukseen, ja suosittelen sen lukemista kaikille eläinrajapinnalla liikkuville tutkijoille. Vaikka kirja ei juuri käsittelekään ekokriisiä tai antroposeeniä, ehkä siksi että johdannon mukaan on keskitytty jollakin tavoin myönteisiin suhteisiin, antaa eläintutkimus mielestäni hyviä eväitä myös ympäristö- ja aluetutkimuksen kentälle. Selviytyäksemme hyvin, meidän pitää muuttaa yhteiskuntaamme monin eri tavoin ja rakentaa uudelleen ihmisten ja muiden lajien välisiä suhteita. Miten se tehdään? Keiden kanssa jaamme maailmaamme? Millä tavalla erilaiset eliöt ovat mukana tuotanto- ja kulutusvirroissamme? Millaisia nämä monilajiset suhteet voisivat olla tulevaisuudessa?

Lähteet

- Aivelo, T. & Nygren, N. V. (2020) Rotat osoittavat kiertotalouden porsaanreiät. *Niin & näin* 4 38–42.
- Ehrlich, P. & Reed, J. (2020) *My Octopus Teacher*. Katsottavissa Netflix-palvelussa. 7.9.2021.
- Nygren, N.V. (2013) *Liito-oravan suojelun poliittinen prosessi ja suunnitteluväara Tampereen kaupunkiseudulla*. Acta Universitatis Tamperensis 1859. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9230-3>>.
- Ojalampi, S. & Nygren, N. V. (2018) Visitor perceptions of nature conservation at Helsinki zoo. *Anthrozoös*, 31(2). 233–246.
- Von Uexküll, J., Von Uexküll, J. & Winthrop-Young, G. (2010) *A foray into the worlds of animals and humans: With a theory of meaning*. Minneapolis, University of Minnesota Press.